

Odchov štěňat u matky, umělý odchov štěňat bez matky

- **Socializace, vtiskávání**
- **Mateřské a rodičovské chování**
- **Poruchy chování spojené s nesprávným odchovem, kotcový syndrom – praxe**
- **Péče o štěňata (výživa, odčervení, očkování, tetování)**

Odchov štěňat bez matky přichází v úvahu pouze při úmrtí matky, nemoci, odvápnění kostí. Jedna z možností náhrady matky je – náhradní fena, tu zajišťuje chovatel včas, jako náhradní kojnou. Může se využít třeba fena s falešnou březostí a provede se její rozkojení. I při falešné březosti dokáže fena svými vrozenými instinkty štěňata odchovat. Výhodou tohoto způsobu je zachování jednotlivých fází vtiskávání až do odběru štěněte.

Při odchovu umělém chybí fáze vtiskávání při socializaci a v dospělosti má fena problém s vlastním odchovem potomků.

Štěňata se přikrmují od 5 týdne vhodným doplňkovým krmivem. Osvědčené je sušené mléko pro štěňata + granule pro štěňata. Postupně přidáváme syrové maso, nejlépe srdeční svalovinu bez tuku (hovězí, vepřové, skopové). Nevhodné je drůbeží a telecí maso. Při výkrmu kuřat a drůbeže jsou používány ve velké míře léčiva a růstové preparáty, které přecházejí do organismu predátora, ukládají se v jeho organismu a mohou ovlivnit jeho genetickou výbavu. Odchov telat není v naší republice prováděn. Do prodeje se dostávají pouze kusy, u kterých nezabrala předchozí léčba antibiotiky. Telecí maso pro spotřebitele je drahé a z dovozu.

Po sedmém týdnu je možné štěňata přikrmovat masem jehněčím, skopovým, vepřovým a hovězím. Do krmení přidáváme tučný tvaroh- tuk na sebe váže vitamíny, žloutek, strouhanou zeleninu, kopřivy - zdroj vitamínu C, železa, vápníku, Libeček syrový nebo sušený – podporuje trávení a kousky syrových ryb, jejichž tuk obsahuje nenasycené kyseliny, které jsou nezbytné pro zdravý vývoj kůže a srsti. Ve stravě severských plemen by rybí maso nemělo chybět. Pro zvýšení energie můžeme přidat trochu Glukopuru.

Chovatel, který není schopen zajistit pestrost a správnou kombinaci krmné dávky, by se měl poradit s veterinářem a krmit štěněcími granulami, které nemají předimenzovaný vápník, bílkoviny a proteiny. Granule namáčíme s tvarohem, přidáváme pečivo a zeleninu. Takto zajistíme dodání všech potřebných složek pro správný vývoj organismu zvířete.

S kojením štěňat je důležité sledovat čistotu mléčné řasy. Zbytky mléka na mléčných žlázách můžou být zdrojem nežádoucího bakteriálního kvašení a mohou zapříčinit infekci a podráždění kůže. Úměrně s postupným odstavením feny od štěňat, snižuje chovatel krmnou dávku feny, zvyšuje pohyb (klus, plavání) a začíná obnovovat její výcvik.

Socializace a vtiskávání

Štěně může být prodáno od 49 dne, to je po 7 týdnu věku. Před odběrem se nekrmí z důvodu nevolnosti štěněte při převozu k novému majiteli. Při vývoji prochází štěně několika fázemi vtiskávání.

Vegetativní fáze - trvá od narození asi do druhého týdne života štěněte. Je hluché, slepé – oční víčka i zvukovody jsou zarostlé. Orientuje se hmatem a čichem, k udržení tepla potřebuje teplo z vnějšího prostředí, pohyb plazivý k matce, sourozencům.

Přechodné období - kolem 10 dne začínají štěňata otvírat oči, novými podněty se zrychluje vývoj, je plně rozvinutá termoregulace.

Fáze vtiskávání - trvá od 3. do 7. týdne věku. V této fázi ranné socializace se štěně seznamuje se všemi věcmi, které ho budou během života provázet a je nutné vštípení si člověka jako příslušníka svého druhu. Rozvíjí se smysly, koordinuje pohyb a hru.

Fáze socializace - toto socializační období trvá od 7 do 12 týdne věku. Štěně se učí chování vůči lidem, psům a jiným zvířatům, osvojuje si správné návyky a seznamuje se s novými situacemi, se kterými se bude v budoucnu setkávat. Špatná zkušenost (řvaní, hádky v rodině, separace od dětí) se trvale zapisuje do paměti zvířete.

Fáze sociálního uspořádání - ve 4 měsíci si štěně začíná budovat své postavení ve smečce, projevuje sebevědomí a temperament.

Fáze uspořádání smečky - v 5 a 6 měsíci si štěně buduje pevnou vazbu na smečku nebo psůvoda a upevňuje své postavení ve smečce.

Puberta - aktivita pohlavních orgánů způsobuje přechod do puberty. Mladý pes začíná zvedat nohu a u fen se objevuje první hárání. Pes je často náladový, neposlušný, nerad se podřizuje naučeným povelům. Po uplynutí období puberty se vše vrací do normálu a pes je opět zvladatelný.

Mateřské a rodičovské chování

V divočině vyhledává samice osamělé klidné místo, kde si hloubí noru nebo připravuje doupě. Jako doupě postačí kryt pod kamenem, vývrat nebo povalený kmen. Jako lehkou podestýlku používá vytrhané chlupy, jinak je doupě holé. S přípravou doupěte současně zahrabává okolo zbytky kořisti.

U domestikovaných fen se objevují nejčastěji jen některé fragmenty přípravné fáze na porod. Většinou se spokojí s boudou nebo místem, které dobře zná a cítí se tam bezpečně.

Pokud má fena rodit a pečovat o štěňata v jiném prostředí než běžně žije, musí být do něj převedena aspoň měsíc před porodem. V prostředí na které není zvyklá, může při porodu a po něm projevovat značnou nervozitu.

Při porodu je štěně v plodové bláně, fena překousne pupeční šňůru a zbaví je blány. Plodové obaly s placentou sežere. Požírání plodových obalů s placentou je biologicky funkční, objevuje se u šelem i býložravců. Placenta obsahuje hormony, které napomáhají při úpravě dělohy po porodu a při rozvoji laktace. U plemen s výrazným předkusem nedokáže fena překousnout pupeční šňůru a neobejdou se bez pomoci člověka. Spouštěcím podnětem pro rozběhnutí mateřského chování je mládě.

Zápach plodových tekutin v jeho srsti vyvolá úvodní reakci matky – olizování štěněte. Je to počátek individuálního vztahu mezi matkou a mládětem. U zvířat, která rodí jen jedno mládě je doba přijímání mláděte za vlastní velmi krátká 5 – 10 minut. U fen, které mívají od 3 do 12 štěňat narozených během 2, až 12 hodin se nevytváří individuální vazba na jedno štěně ale na celý vrh. Při odběru jednotlivých štěňat matka neprojevuje známky neklidu.

Mateřské chování se může rozvíjet jen při ustavičném kontaktu mláďat s matkou. Mláďata jsou spouštěcími klíčovými podněty rodičovského chování. Bez kontaktu matky s mláďaty vyhasíná mateřské chování. Při falešné březosti nedovolujeme pečování feny o různé náhražky a odebíráme je.

Mláďata savců včetně lidských mají znaky tlumící agresivitu dospělých jedinců (baculatost, krátké končetiny, velká kulatá hlavička na malém těle). Proto něžné chování a touha pohladit je v souladu s lidskou etikou, ale i s biologickou podstatou chování. Tyto znaky rozpoznává i pes u lidského mláděte tak se stává, že zlý pes neublíží dítěti, které se k němu přibatolí.

Mateřské chování lze rozdělit do tří základních fází:

Těsná vazba - matka je iniciátorem všech kontaktů, zahřívá je, kojí, olizuje a masáží jim vybavuje nezralé reflexy vyměšování

Ambivalence - (obojetnost), mláďata jsou již aktivní, vyhledávají matku a dožadují se krmení a tepla, vyžadují další projevy mateřské péče. Někdy je iniciátorem ještě matka, ale když ji moc obtěžují, snaží se krátkodobě omezit kontakty. U psovitých šelem v úplné rodině zasahuje do této fáze i otec a teprve se dá hovořit nejen o mateřském, ale i o rodičovském chování.

Uvolňovací fáze – Uvolnění vztahů rodičů a potomků. Potomci se podle způsobu života buď oddělují od rodiny, nebo se začleňují do smečky.

Poruchy chování spojené s nesprávným odchovem

Kotcový syndrom je způsoben nesprávným odchovem štěňat v období vtiskávání a socializace, kdy štěně nemá možnost poznávání nových podnětů nutných pro správný rozvoj osobnosti. Jsou to psi, kteří vyrůstali do čtyř až pěti měsíců uzavřeni v kotci, bez procházek, možnosti kontaktu s lidmi a jinými psy. Ve svém vývoji jsou velmi omezeni a dle stupně poškození mohou mít:

- negativní, dominantní nebo submisivní vztah ke člověku (nemají vštípeného člověka jako příslušníka svého druhu)
- strach z větších neznámých prostor
- nepoznané materiály v nich vzbuzují nedůvěru
- hluk a provoz na veřejnosti je pro ně stresující
- mají špatné hygienické návyky (močení a kálení kdekoliv)
- svoji stresovou energii si vybíjejí na zařízení kotce (hrabou podlahu, okusují boudu, honí se za svým ocasem, štěkají) a tyto návyky si přenášejí i do nového prostředí.
- v období socializace u nového majitele je to separace od dětí a ostatních členů rodiny, nemožnost vybudovat si postavení ve smečce. Z toho plynou nervové zkraty a psychická poškození obdobná jako u Hauserovských zvířat, kdy zvířata vychovávána v takto chudém prostředí na podněty mají poškozenou schopnost učení a někdy to může znemožnit sportovní i pracovní výcvik.

Z praxe: štěňata vychovávána v koupelně - kluzká podlaha (obtížné držení nohou u sebe), umělé světlo (nedostatek vitamínu D), velmi omezená fáze vtiskávání.

Štěně fenky bylo vychováváno až do dospělosti na dvoře bez kontaktu s okolím, lidmi a zvířaty svého druhu. Důsledek - panická hrůza při příchodu cizího člověka se psem na krytí – nemožnost nakrytí.

Z doslechu - celý vrh odchováván ve sklepních prostorách, ve tmě s občasným světlem umělým, bez možnosti kontaktu s přirozeným prostředím, štěňata dokrmována zbytky z jídelny. Jejich další vývoj – v jednom roce života 85% psů nestojí uši.

Péče o štěňata (výživa, odčervení, očkování, tetování)

Štěňata jsou označená, a proto si mohou vést přesnou evidenci o každém krmení. V prvních (5) dnech se krmí plánovaně každé 2 hodiny, štěňata sají max. 3 minuty (pak už jen náznak sání).

Jestliže štěňata dobře pijí, měl by tomu odpovídat i jejich přírůstek. V době kojení vážím obden. Od narození sleduji výkaly, množství, konzistenci, vůni. Mléčné výkaly jsou sytě žluté, kašovité konzistence, bez příměsí hlenu, krve.

Pokud fena kojí, odklízí sama výkaly a masíruje štěňatům bříška. Po problémovém porodu (císařský řez), kdy fena bříška nemasíruje, musí toto zastat chovatel.

V době poporodní sledujeme i zdravotní stav feny. V několika prvních dnech se fena zčišťuje, lochie jsou tmavě krvavé, postupně se stávají černými. Fena se uzavřela a pod vlivem oxytocinu se zavinula i děloha (= involuce dělohy). Jakékoliv odchylky musí řešit veterinář.

Veterinární opatření: během březosti fenu neočkují, před nakrytím zkontrolují, zda má platnost očkování (vzteklina, parvoviróza, psinka, leptospiróza, psincový kašel, popř. tetanus, borelióza).

Před nakrytím fenu odčervím, stejně tak všechny ostatní psy. V 1/3 odčervení opakuji a následně až po porodu. Tímto opakovaným postupem zlikviduji i případné larvy endoparazitů, které se krví dostávají do mléka => štěňata je vypijí a vyvine se u nich dospělý červ ve střevě.

Odčervení štěňat: okolo 10. dne poprvé odčervím kočičí pastou (Badmint).

Ve 3 týdnech odčervím již práškem, opakuji v 6-ti týdnech a pak v 9-ti týdnech.

Odčervujeme-li od 4. dne, opakujeme každých 14 dní až do odstavu.

Očkování štěňat: v 7 týdnech (většinou trojkombinace – psinka, parvoviróza, leptospiróza), přeočkovat za 3 týdny, pak za 3 měsíce.

Do 1. očkování přetrvává kolostrální imunita z mleziva - po 1. očkování je kolostrální imunita potlačena a štěně získává imunitní rovnováhu až po druhém očkování.

Tetování štěňat: provádí se většinou kolem 7. týdne věku (podmínkou je dorostlé ucho). Tetování se řídí chovatelským řádem každého plemene (tetuje-li se do levého ucha, slabiny, vnitřní plochy stehna).

Úkony tetování a očkování dělat najednou – jeden stres.

Čipování až kolem 6. měsíce – štěně roste – čip bloudí!